

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

ПОЕТ АНАСТАСІЯ ПАВЛІВНА

УДК 821.161.2-312.4.09(043.3)

**«БОТ» МАКСА КІДРУКА ЯК ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ
ТЕХНОТРИЛЕР**

035 – філологія

Автореферат

дипломної роботи на здобуття наукового ступеня
магістр філології

Миколаїв – 2020

Робота виконана на кафедрі української філології, теорії та історії літератури Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Науковий керівник: Доктор філологічних наук, професор
ШЕСТОПАЛОВА Тетяна Павлівна
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили
Професор кафедри української філології,
теорії та історії літератури
tatianalnu@gmail.com

Рецензент: Доктор філологічних наук, професор
ПРОНКЕВИЧ Олександр Вікторович
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили
Професор кафедри англійської філології
pronkevych@yahoo.com

Захист відбувається 26 лютого 2020 р. о 9:00 годині у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили за адресою: 54033, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Автореферат підготовано 21 лютого 2020 р.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Новітні світові тенденції мають вагомий вплив на розвиток науки, технологій, суспільного життя в цілому. Мистецтво робить відгук на ці зміни, засвоює новий досвід, художньо оцінюючи шляхи сполучення з іншими сферами життя, щоб задовольнити потреби і вподобання широкої аудиторії. Нові твори з'являються, проте це не означає, що нема вимог щодо якості продукту, який виникає як наслідок взаємодії людини з сучасним світом. Це зумовлює виникнення нових жанрів мистецтва, літератури зокрема.

На сьогодні є актуальним застосовувати в літературі результати наукових досліджень штучного інтелекту, штучних організмів, людського інтелекту, новітніх технологій тощо. Це зумовило появу нових жанрів фантастики. До них можна віднести кіберпанк, стімпанк, екопанк, технотрилер тощо. Їхнє дослідження в літературній науці знаходиться на початковому етапі, проте такі дослідники як Н. В. Глінка, І. В. Пасько, Л. О. Костецька, Т. С. Бондаренко, В. О. Мясніков та інші зробили перші кроки в осмисленні специфіки цих та інших нових жанрів фантастики.

Проте сталих визначень екопанку чи постапокаліптичної фантастики сьогодні ми не знайдемо у словниках чи енциклопедіях, що є занадто інертними ресурсами для фіксації надзвичайно динамічних експериментів у мистецтві постмодернізму.

Оскільки такі жанри є достатньо новими, постає питання щодо їхнього аналізу. Для того, щоб дослідити нові жанрові феномени у літературі, необхідно знайти відповідні аналітико-інтерпретаційні інструменти.

Мета дослідження – дати характеристику жанру технотрилера на основі роману Макса Кідрука «Бот».та здійснити спробу встановити його місце у системі жанрів сучасної наукової фантастики

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

1. Розглянути наукову рецепцію жанрів наукової фантастики;
2. Окреслити стан критичного осмислення творчого феномену Макса Кідрука;

3. Проаналізувати формально-змістові ознаки роману Макса Кідрука «Бот»;
4. Концептуалізувати літературні і соціокультурні чинники технотрилера як жанру.

Об'єкт дослідження – роман «Бот» Макса Кідрука як перший український технотрилер.

Предметом дослідження є жанр технотрилера в сучасній українській літературі.

Теоретичне значення роботи. Основні положення та висновки дипломної роботи дають можливість відокремити жанр технотрилера у сучасній системі жанрів, надають матеріал для подальшого дослідження нових самостійних жанрів сучасної літератури.

Практичне значення роботи. Теоретичні узагальнення та висновки можуть бути використані при укладанні курсів «Сучасна українська література», «Критичний дискурс української літератури», розробки нових практичних курсів для студентів вищих навчальних закладів, написання курсових, дипломних робіт.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що досі не здійснювався предметний аналіз жанру технотрилера і він не розглядався у творах сучасної української літератури. У дослідженні вперше було проаналізовано роман «Бот» Макса Кідрука як приклад твору, що відноситься до жанру технотрилера.

Методи дослідження:

- під час опрацювання наявних наукових робіт, що стосуються жанру технотрилера використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення та порівняння;
- генетико-контактний метод дозволив систематизувати жанри наукової-фантастики і пов'язати з нею жанр технотрилера;
- структурно-семантичний аналіз допоміг виокремити технотрилер у системі жанрів сучасної літератури;
- дискурс-аналіз.

Апробація результатів дослідження відбулася під час виголошення доповіді «"Бот" Макса Кідрука як перший український технотрилер» ті її обговорення під час читацької конференції «Нові імена у сучасній українській літературі» у Миколаївській обласній універсальній науковій бібліотеці; під час виголошення доповіді «Ознаки технотрилера в романі "Бот" Макса Кідрука» та її обговорення на студентській науковій конференції «Могилянські читання 2020». За результатами участі в конференції опубліковано статтю в науковому журналі «Студентські наукові студії» (випуск 37(81), 2020 р., С. 126-128). Також роботу було апробовано під час попереднього захисту на засіданні кафедри української філології, теорії та історії літератури ЧНУ ім. Петра Могили.

Структура роботи. Загальний обсяг дипломної роботи – 50 сторінок. Робота складається зі вступу, одного розділу з теоретичним обґрунтуванням об'єкту дослідження, одного розділу практичного характеру, висновків, списку використаної літератури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, окреслено стан вивчення проблеми, сформульовано мету та основні завдання роботи, визначено об'єкт і предмет дослідження, розкрито практичне та теоретичне значення роботи, подано відомості про апробацію та структуру дипломної роботи.

У **першому** розділі «Технотрилер у сучасній системі жанрів літератури (на матеріалах творчості Макса Кідрука)» розглянуто творчість Макса Кідрука як сучасного українського письменника, його внесок у сучасну українську літературу та досліджено місце технотрилера у сучасній системі жанрів літератури.

У підрозділі 1.1. «Макс Кідрук на мапі сучасної літератури» розглянуто постать Макса Кідрука як письменника, що популяризує науку у своїх творах. Наведено перелік робіт автора з уточненням жанрів книг, що були написані в

жанрах тревелогу, технотрилеру, психотрилеру, психологічного роману, а також найновіший роман Макса Кідрука з доповненою реальністю і у вигляді мобільного додатку. Нами були проаналізовані критичні відгуки літературних критиків щодо творчості Макса Кідрука, а також ставлення автора до сучасної української літератури. Також, ми розглянули постать Макса Кідрука не тільки як письменника, а і як громадянина своєї країни з активною патріотичною позицією, що підтверджується його участю у акції «На Зеландію!», розкрито передумови і зміст акції, його книгою про події на Сході України. Нами було досліджено сторінки у соціальних мережах Макса Кідрука та встановлено, що його активна громадянська позиція, ставлення читачів до неї вказує на його індивідуальну та мистецьку незалежність.

У підрозділі 1.2. «Технотрилер у сучасній системі жанрів» досліджено явище технотрилера у сучасній літературі. Нами було проаналізовано роботи дослідників жанру, літературних критиків, а також фанатів жанру технотрилера. Внаслідок цього було виявлено неоднозначність дефініцій, що їх наводять автори у своїх роботах, оскільки в українських словниках та енциклопедіях не було виявлено визначення жанрової форми технотрилера. На основі англійського визначення з Енциклопедії наукової фантастики, досліджень українських та зарубіжних літературознавців нами було виокремлено технотрилер у системі жанрів сучасної літератури як самостійний жанр.

У другому розділі «Роман Макса Кідрука "Бот" як перший український технотрилер» досліджено формально-змістові ознаки роману «Бот» як першого українського технотрилера, що до цього не було достеменно зроблено, а також проаналізовано літературні та соціокультурні чинники технотрилера як жанру на основі роману «Бот». На основі цього наведено докази належності роману до жанрової форми технотрилера.

У підрозділі 2.1. «Формальні та змістові ознаки роману Макса Кідрука "Бот"» проаналізовано формально-змістові ознаки роману «Бот» Макса Кідрука. На прикладі цитат із тексту показано п'ять основних елементів

технотрилера за Деном Брауном, що дозволяє віднести роман до жанру технотрилера. Проаналізовано сюжет твору, наведені цитати повною мірою розкривають його. Виявлена особливість авторської розповіді, яку сам автор називає спойлером для читача, оскільки без таких авторських ремарок важко було б швидко дійти до того чи іншого висновку, що виокремлює роман «Бот» серед інших технотрилерів.

У підрозділі 2.2. «Літературні та соціокультурні чинники технотрилера як жанру на основі роману Макса Кідрука "Бот"» проаналізовано спільність ідей, сюжетних схем, образів, що їх використовував автор у романі, наведені цитати з твору щодо описів технологічних процесів, створення нанороботів, використання комп'ютерних розробок для введення в дію «ботів», а також нейробіологічні процеси у мозку людини допомагають нам віднести роман «Бот» до жанру технотрилера, а читачу – зрозуміти колись складні наукові процеси, пояснені простою мовою у творі. Досліджено психоаналітичний фрагмент, який застосований у романі, а саме – існування колективного несвідомого, що ще раз підтверджує належність роману «Бот» Макса Кідрука до жанру технотрилера. Вказано соціокультурні чинники порушення гендерних стереотипів у романі, що спричинене змінами у суспільстві, прагненням змінити усталену форму фемінних та маскулінних норм у літературі.

У **Висновках** підсумовано результати дослідження:

Розвиток сучасної літератури, адаптація мистецтва до еволюційних процесів у світі породжують нові жанрові форми. Зародження жанру технотрилера відбулося ще в останній чверті ХХ століття. Дослідники жанру вважаються, що першовідкривачами жанру були Том Кленсі, Майкл Крайтон, Артур Хейлі. В Україні технотрилер з'явився у 2012 році. Автором першого роману у цьому жанрі став Макс Кідрук – сучасний український письменник, мандрівник, популяризатор науки, людина з активною громадянською позицією. Свій творчий шлях Макс починав з написання тревелогів – звітів про мандрівки, що характеризуються експресивністю та наявністю великої кількості описів, а також наукових фактів. Ідея для написання технотрилера

з'явилася, коли автор розмірковував над тим, у що може вилитися втручання людини у вже усталену світобудову, проведення експериментів з поєднання двох теорій будови світу. Також, автор вказує на неперервний розвиток нанотехнологій та спроби вчених ввести такі технології у всі галузі техніки. Проте ніхто не може достеменно сказати, які наслідки очікують світ науки після таких експериментів.

Макс Кідрук виступив новатором не лише у написанні роману не звичної жанрової форми для сучасної української літератури, але і став першим автором на всьому літературному просторі, який створив мобільний додаток доповненої реальності для свого нового роману «Доки світло не згасне назавжди». До цього були спроби створити додаткові ресурси для книг за допомогою QR-кодів, але додаток, який створений для книги Кідрука не зчитує кодів, він реагує на піктограми, які відсилають до додаткових «гілок» сюжету, фото описаного місця чи навіть чату з головним героєм роману. Приємним бонусом є інтерактивна обкладинка.

Популяризація науки Максом Кідруком відбувається не лише використанням наукових фактів у романах та їх пояснення у доступній формі для кожного. У 2014 році було запущено проект Quantum, що складався з восьми лекцій на різні наукові теми з метою залучення молоді до науки альтернативним способом, відмінним від університетського викладення матеріалу.

Свою індивідуальну та мистецьку незалежність Кідрук трансліює не лише при написанні нових романів, але і шляхом висвітлення власного ставлення до політичних та соціальних подій в Україні та світі. Через свою позицію автор часто отримує шквал негативних коментарів від його дописувачів та читачів із акцентом на те, що через такі погляди люди припинять його читати. Ми робимо висновок, що погляд на творчість письменника, яка жодним чином не трансліює у собі його політичні погляди, має бути не затьмареним власним іншим баченням ситуації.

На основі досліджених нами матеріалів, енциклопедій та словників, наукових праць дослідників жанру, критичних відгуків літературознавців ми проаналізували літературний феномен технотрилера. Єдиним енциклопедичним визначенням технотрилера стала дефініція, виявлена у Енциклопедії наукової фантастики (англ. The Encyclopedia of Science Fiction), де вказано, що технотрилер – це повість, яка використовує прийоми наукової фантастики, проте описує повсякденний, майже реальний світ. На основі проаналізованих наукових доробків та власних досліджень жанру ми виокремили технотрилер як самостійний жанр у сучасній системі літератури. Жанрова форма технотрилера межує з жанром трилера, має деякі ознаки детективу, використовує прийоми наукової фантастики та стоїть поруч з такими жанрами мистецтва, як кіберпанк та стімпанк.

Серед основних елементів технотрилера американським письменником Деном Брауном було виділено п'ять позицій, які описують головного героя-рятівника, технічну деталізацію, паралелі з реальним світом, глобальні масштаби подій, що описуються (це може бути ціла країна, материк або увесь світ), екшн (пригодницькі мотиви), якого в романі має бути багато.

Шляхом аналізу роману «Бот» Макса Кідрука ми виявили всі ці п'ять елементів, цілком підтверджує належність книги до жанру технотрилера. Роман «Бот» містить в собі багато технічних деталей: це і опис машин, будови нанороботів, опис нейробіологічних процесів у людському мозку, опис військової техніки. Для того, щоб пояснити ці процеси достовірно і зрозуміло для звичайного читача, який не робив наукових відкриттів у сфері генетики, нанотехнологій, нейрохімії та нейрохірургії, біології, Макс Кідрук досліджував наукові праці вчених, здійснював власні розрахунки, радився з психологами та науковцями з приводу питань, порушених в романі. Автор вказує на те, що всі процеси, описані в книзі, такі як: сполучення нейронів з неорганічними матеріалами, молекулярні роботи та молекулярний процесор, теорія хаосу, фрактальна геометрія – це все існує насправді. Явище психоістоти також має під собою наукову основу – ідеї колективного несвідомого Карла Юнга.

Послідовний сюжет роману переривається подіями, які відбуваються паралельно в іншому місці, аніж лабораторія, в якій працює група вчених. Іноді автор застосовує спойлер для того, щоб попередити читача про якусь подію або наслідок, який не можна побачити одразу неозброєним оком. Також, події роману розбавлені роздумами головних героїв про ту чи іншу ситуацію, що несе в собі варіант вирішення проблеми.

Макс Кідрук у своєму технотрилері порушує питання мізерності людини у впливі на природні процеси які або пояснені вже наукою, або не будуть пояснені ще багато років. Втручання людини у ту сферу життя, де вона не має повного контролю спричиняє наслідки, які призводять до руйнації усталеної картини світу, масових смертей і домінування штучно створеного інтелекту за допомогою програмних кодів, які пише людина, над людиною розумною. Жанр технотрилеру загалом та роман «Бот» Макса Кідрука зокрема – це своєрідне попередження про небезпеку, катастрофічність наслідків, які може спричинити банальна неуважність людини.

У романі «Бот» ми можемо побачити порушення загальної любовної лінії, де герой-рятівник обов'язково отримує у винагородо щасливе кохання. Технотрилеру така лінія не притаманна, що ми можемо спостерігати на прикладі стосунків Тимура Коршака та його нареченої, Аліни. У цій же любовній лінії ми виокремили порушення гендерних стереотипів, що є віддзеркаленням соціокультурних процесів. Відбувається порушення усталених норм фемінності та маскулінності, адже дівчина робить перші, а потім і наступні кроки у стосунках, де хлопець лише приймає пропозиції щодо розвитку стосунків. Є, на нашу думку, і інший прояв порушення гендерних стереотипів. Психіатр Лаура Дюпре хоч і не вступає в сутички з ботами на фізичному рівні, проте на рівні з науковцями пропонує ідеї, які в результаті стають вирішальними для припинення наслідків катастрофи.

На основі вищевикладеного матеріалу ми сформулювали власну дефініцію жанрової форми технотрилера – це розповідь з деталізацією наукових і технічних даних, що містить у собі елементи наукової фантастики та

трилеру, проте відрізняється фабулою, що написана задля попередження фатальних наслідків помилки, допущеної людьми внаслідок наукових експериментів. Роман Макса Кідрука «Бот» можна справедливо віднести до жанру технотрилера, оскільки він має всі жанрові ознаки, що притаманні технотрилеру.

Анотація

на кваліфікаційну роботу

на здобуття академічного ступеня магістра

Тема: «Бот» Макса Кідрука як перший український технотрилер

Автор: Поет Анастасія Павлівна

Науковий керівник: доктор філ. наук, професор Шестопалова Тетяна Павлівна

Захищена “___” _____ 20__ р.

Короткий зміст праці:

У роботі досліджено таке явище сучасної літератури як технотрилер. Проаналізовано наукові словники та енциклопедії, що дало можливість знайти визначення технотрилера як жанру літератури. Розглянуто праці дослідників жанру, а також інтернет-дописи критиків та фанатів жанру. За виявленими ознаками, характерними для жанрової форми технотрилера виокремлено його у сучасній системі жанрів як самостійну одиницю.

Розглянуто постать Макса Кідрука як письменника, популяризатора науки. Наведено приклади його літературних робіт, а також вказано ставлення до сучасної української літератури та місце творчості Кідрука в ній.

Проаналізовано роман «Бот» Макса Кідрука як перший твір сучасної української літератури, написаний в жанрі технотрилера. Розглянуто систему персонажів роману, будову композиції, наведено докази у вигляді цитат з книги

стосовно ознак технотрилера та наявності їх у тексті. Досліджено фабулу роману «Бот» та виокремлено складники фабули технотрилера, що відносить «Бот» саме до цього жанру.

Проаналізовано літературні та соціокультурні фактори жанру технотрилера на прикладі роману «Бот» Макса Кідрука. Досліджено вплив розвитку суспільства на жанр технотрилера та навпаки. На основі досліджень жанрової форми технотрилера наведено власну дефініцію поняття технотрилера як такого.

SUMMARY

Anastasiia Poet. The novel «Bot» by Max Kidruk as the first Ukrainian technothriller. – Mykolaiv – 2020.

The phenomenon of modern literature as a technothriller is investigated in this paper. There were analyzed scientific dictionaries and encyclopedias, which made it possible to find the definition of technothriller as a genre of literature. There were considered the works of the researchers of the genre, online posts of critics and fans of the genre. The identified features characteristic of the techno thriller genre form distinguished it in the modern system of genres as an independent unit. It was considered The figure of Max Kidruk as a writer and popularizer of science. There were given examples of his literary works, as well as the attitude to contemporary Ukrainian literature and the place of Kidruk's creative work in it.

The novel «Bot» by Max Kidruk is analyzed as the first piece of contemporary Ukrainian literature written in the technothriller genre. There were considered the system of characters of the novel, the structure of the composition, the proofs are given in the form of quotations from the book regarding the features of the technothriller and their presence in the text. The plot of the novel «Bot» is explored and the components of the plot of the technothriller that attributes «Bot» to this genre were singled out. Literary and sociocultural factors of the technothriller genre are analyzed using the example of Max Kidruk's «Bot» novel. There were investigated the influence of social development on the technothriller genre and vice versa. Based

on studies of the techno-thriller genre form, was defined the concept of the technothriller.